

Айзък Азимов

Шегаджия

Ноел Майерхоф направи справка в списъка, който бе подготвил, и избра коя точка да бъде първа. Както обикновено, той разчиташе главно на интуицията си.

Но машината, срещу която седеше, го спря, въпреки че от нея се виждаше една нищожна част. Това обаче нямаше никакво значение. Той говореше с безцеремонната увереност на човек, който напълно съзнава, че е майстор:

– Джонсън се върнал у дома си неочаквано от командировка и намерил жена си в прегръдките на най-добрия си приятел. Той се олюлял и казал: „Макс, аз съм женен за госпожата, така че на мене ми се налага да го правя. Но ти защо го правиш?!“

Добре, помисли си Майерхоф, нека това да се придвижва навътре в машината, за да пощрака малко мозъка й."

А зад него прозвуча един глас:

– Хей...

Майерхоф изтри звука на тази едносрична дума и нагласи веригата, която използваше, в неутрално положение. След това се завъртя рязко и каза:

– Аз работя. Не знаете ли, че трябва да почукате!

Той не се усмихна, както обикновено правеше, за да поздравя Тимоти Уислър, старши психоаналитик, с когото работеше толкова често, колкото и с всеки друг от екипа. Намръщи се, като че ли някакъв непознат го бе прекъснал, набръчка слабото си лице в гримаса, която изкриви цялото му лице, стигна чак до косата му и успя да я разчорли повече отвсякога.

Уислър сви рамене учудено и стисна юмруци в джобовете на бялата си лабораторна престилка, като ги изпъна надолу така, че тя се обтегна, от натиска по плата се образуваха вертикални гънки:

– Почуках, но ти не отговори. Сигналът за операция не беше включен.

Майерхоф изсумтя. Наистина беше така. Напоследък той си мислеше непрекъснато за този нов проект и забравяше малките детайли.

И все пак едва ли би могъл да се кори. Тази работа бе важна.

Разбира се, той не знаеше защо е важна. Великите майстори рядко знаят предварително какво ще открият. Нали това ги прави Велики майстори – фактът, че те са прекрачили рамките на разумното. Как иначе човешкият ум би могъл да се мери с тази грамада от кристализиран мозък, дълъг десет мили, мозък грамада, наричан от хората Мултивак, най-сложния компютър, който бе построен досега?

– Аз и в момента работя – каза Майерхоф. – Нещо важно ли ти дойде на ум?

– Нищо, което не би могло да изчака. Има няколко празноти в отговора за хиперпространството... – каза Уислър и лицето му придоби недоверчиво-мрачен вид: – Работиш казваш?

– Да. Защо?

– Но... – старши психоаналитикът се огледа, взря се внимателно в пролуките в сравнително празната стая, които образуваха една малка част от Мултивак – тук няма никого от обслужващия екип.

– Кой е казал, че е имало или че трябва да ги има?

– Ти разказваше един от своите анекдоти, нали?

– И какво от това?

– Недей да ми казваш, че разказваше анекдот на Мултивак – Уислър се усмихна насила.

– А защо не? – наежи се Майерхоф.

– Наистина ли?

– Да.

– Защо?

Майерхоф го изгледа от главата до петите:

– Не съм длъжен да се отчитам пред тебе. Или пред когото и да било.

– Мили боже, разбира се, че не. Полубопитствах, това е всичко... Ами тогава, щом като работиш, аз ще изляза – онзи се огледа още веднъж начумерено.

– Точно това очаквам – каза Майерхоф. После изпроводи с поглед натрапника, докато излезе и с яростен удар включи сигнала за операция.

За да се овладее, закричи нервно напред-назад из стаята. Дяволите да го вземат тоя Уислър! Дяволите да ги вземат всичките! Понеже той не се постара да държи тия техники, психоаналитици и механици на необходимото разстояние от себе си, понеже се отнасяше към тях така, сякаш също бяха съзидателни артисти, затова сега те вършеха такива своеволия.

„Дори не умеят да разкажат някой виц както трябва“, помисли си мрачно Майерхоф.

И това веднага го върна към заниманието му. Седна пак. Дявол да ги вземе всичките!

Щом включи необходимата верига от Мултивак отново в действие, започна да разказва:

– По време на едно доста бурно океанско пътуване, стюардът на

кораба се спрял до бордовата ограда и погледнал съчувствено мъжа, който се бил надвесил над водата и чийто втрещен в дълбините поглед говорел пределно ясно за страданията му от морска болест. Стюардът внимателно потупал по рамото мъжа и прошепнал: „Кураж, сър. Зная, че ви е лошо, но никой не умира от морска болест, както добре ви е известно.“ Изтерзаният джентълмен вдигнал позелениялото си, изкривено от болка лице към своя утешител и проговорил с дрезгав глас: „Не ми го казвай, човече. За бога не говори така. Само надеждата, че умирам ме държи още жив.“

Тимоти Уислър, макар да бе малко разсеян, се усмихна и кимна на секретарката, когато минаваше покрай бюрото ѝ. Тя му се усмихна в отговор.

Ето това е архаичен момент в двайсет и първия век, който поголовно е яхнал компютрите – едно човешко същество върши секретарска работа. Но пък вероятно съвсем естествено бе такава длъжност да оцелее тук, в самата цитадела на компютрите, в гигантския свят на корпорацията, която обслужваше Мултивак. С Мултивак, изпълващ човешкия кръгозор, по-малките компютри за тривиални задачи бяха използвани съвсем рядко.

Уислър влезе в кабинета на Ейбрам Траск. Този правителствен служител в момента бе зает с важно занимание – палеше лулата си. Тъмните му очи се стрелнаха по посока на Уислър, а заостреният му нос се очертаваше рязко на фона на четвъртития прозорец зад него.

– А, ето те и тебе, Уислър. Сядай. Сядай.

Уислър седна:

– Мисля, че имаме проблем, Траск.

– Надявам се, не е технически – усмихна се Траск. – Аз съм само един невинен политик. (Това беше една от неговите любими фрази.)

– Става дума за Майерхоф.

– Сигурен ли си? – Траск побърза да седне, лицето му доби отчаяно изражение.

– Сравнително.

Уислър разбра внезапното нещастие на другия много добре. Траск бе правителствен служител, отговорен за Отдела по компютри и автоматизация в Управлението на Министерството на вътрешните работи. От него се очакваше да се занимава с проблемите по политическите разбирания на хората, които обслужваха Мултивак, така, както от

техническият персонал се очакваше да се справя с проблемите на самия гигантски компютър.

Но един Велик майстор бе много повече от член на обслужващ персонал. Дори много повече от човек.

Още от ранната история на Мултивак се знаеше, че най-трудната операция тук е задаването на въпроси. Мултивак можеше да разрешава проблемите на човечеството, всичките проблеми, ако... ако му задаваха съответните въпроси. Но с непрекъснато нарастващата динамика при натрупването на знания намирането на тези смислени въпроси стана още по-трудно.

Само разум не бе достатъчен. Тук трябваше рядко срещана интуиция, същите способности на мозъка (само че много по-интензивни), които бяха необходими на гросмайстора. Трябваше такъв ум, който да е способен да прозре куадриллиони ходове напред, за да намери единствения верен ход и да го направи в рамките на минути.

Затова Траск се размърда неспокойно:

– И какво прави Майерхоф?

– Внедрил е система от въпроси, която аз намирам за тревожна.

– О, хайде стига, Уислър. Това ли е всичко? Ти не можеш да забраниш на един Велик майстор да прокара която и да е система от въпроси. Нито ти, нито аз сме овластени да обсъждаме смисъла на неговите въпроси. Знаеш това. А аз знам, че ти го знаеш.

– Да, зная. Разбира се. Но аз познавам и Майерхоф. Виджал ли си го някога извън работата му?

– Господи боже, не. Някой изобщо среща ли се с някой Велик майстор извън работата му?

– Не се дръж така, Траск. Те са хора, хора, които са направо за оплакване. Някога замислял ли си се какво е това да си Велик майстор, да знаеш, че в целия свят има само дванайсет човека като тебе, да знаеш, че за поколение такъв се ражда само един, най-много двама, че светът зависи от тебе, че хиляди математици, специалисти по логика, психолози и учени физици са на твое разположение?

– Господи, ами аз ще се чувствам като крал на света – прошепна Траск, свил удивено рамене.

– Не мисля така – каза старшият психоаналитик припряно. – Те се чувстват като крале на нищото. Те нямат равни на себе си хора, за да общуват с тях, нямат никакъв усет за принадлежност. Слушай, Майерхоф никога не изпуска възможността да се среща с момчетата. Той не е женен естествено, не пие, няма своя социална среда... но се насилва да се

събира с хора, защото няма как. И знаеш ли какво прави, когато е с нас, а това става поне веднъж в седмицата?

– Нямам ни най-малка представа – каза правителственият човек. – Всичко това е ново за мене.

– Той се прави на шегаджия.

– Какво?

– Разказва ни вицове. Хубави са. Страхотен е. Той може да вземе която си поиска история, няма значение колко стара и глупава е, и да я направи така, че да звучи добре. Знае как да я разкаже. Той има нюх, способен е.

– Разбирам. Ами добре.

– Или зле. Тези вицове са много важни за него – Уислър се облакът на бюрото на Траск, загриза нокътя на палеца си и заби поглед някъде в пространството: – Той е различен, той самият знае, че е различен, и тези вицове са единствената му възможност да усеща, че може да ни накара нас, обикновените глупаци, да го приемаме. Ние се смеем, крещим, потупваме го по гърба и дори забравяме, че той е Велик майстор. Това е единственият начин, по който той ни държи.

– Много интересно. Не знаех, че си такъв психолог. И все пак, накъде води това?

– Ами ето накъде. Какво мислиш, че ще стане, ако Майерхоф изпразни торбата със смехориите?

– Какво? – правителственият мъж го гледаше с празен поглед.

– Ако започне да се повтаря? Ако неговата аудитория започне да се смее не така от сърце или изобщо престане да се смее? А това е единственият начин да предизвика нашето одобрение. Без него той ще е сам и тогава какво ще стане? В крайна сметка, Траск, той е един от дюзината мъже, без които човечеството не може да се справи. Не можем да допуснем нещо да му се случи. Нямам предвид само физически. Ние дори не можем да го оставим да се почувства твърде нещастен. Кой знае как може да се отрази това на неговата интуиция?

– Ами започна ли да се повтаря вече?

– Не, доколкото знам, но ми се струва, че той самият мисли така.

– Защо?

– Защото го чух да разказва вицове на Мултивак.

– О, не.

– Случайно чух! Влязох при него, а той ме изхвърли. Беше освирепял. Обикновено е добронамерен. За мене е лош знак това, че той така се ядоса, когато го прекъснах. Но фактът си остава: Майерхоф

разказваше някаква весела история на Мултивак и аз съм убеден, че тя е една от многото.

– Но защо?

– Имам наум нещо – потърка силно брадичката си Уислър. – Мисля, че се опитва да изгради хранилище за вицове в паметта на Мултивак, за да получава нови варианти. Разбираш ли какво искам да кажа? Той е запланивал един механичен шегаджия, за да има безкрайно много шеги под ръка и никога да не се страхува, че те ще се свършат.

– Боже мой!

– Обективно погледнато, може и нищо страшно да няма, но за мене е лош знак някой Велик майстор да използва Мултивак за своите собствени проблеми. Всеки Велик майстор има някаква унаследена умствена слабост и затова той трябва да е под наблюдение. Майерхоф може би приближава края на възможностите си и така ние ще загубим един Велик майстор.

– Какво предлагаш да направя? – запита Траск безизразно.

– Можеш да провериш мене. Може да съм прекалено близо до него, за да го преценявам добре, а и преценката на хората не е мое специфично умение. Ти си политик: тук тебе повече те бива.

– Да преценявам хората, вероятно, но не и Великите майстори.

– Те също са хора. Освен това кой друг е длъжен да го прави?

Пръстите на Траск забарабаниха бързо и беззвучно по бюрото:

– Изглежда, аз ще трябва да го направя.

Майерхоф разказваше на Мултивак:

– Един пламенно влюбен момък отишъл да набере букет от полски цветя за своята любима, но твърде смутен изведнъж забелязал на същата поляна и един огромен бик с неособено дружелюбен вид. Животното го наблюдавало, без да откъсва погледа си, и риело с копито заплашително земята. Момъкът съзрял в другия край на поляната върху една ограда на достопочтено разстояние стопанина на бика и извикал: „Хей, господине, този бик опасен ли е?“ Фермерът огледал ситуацията с критичен поглед, изплюл се на една страна и отвърнал: „И още как – после пак се изплюл и добавил: – Но не мога да кажа същото за тебе.“

Майерхоф се канеше да продължи, когато пристигна призивка.

Не беше точно призивка, защото никой не може да нарежда на един Велик майстор да се яви някъде. Беше само съобщение, което гласеше, че директорът на отдела, Траск, би желал много да се срещне с Великия

майстор Майерхоф, ако Великият майстор Майерхоф има възможност да му отдели време.

Майерхоф би могъл безнаказано да пренебрегне съобщението и да продължи да си върши работата. Той не е подвластен никому, та да се подчини.

Но от друга страна, направеше ли го, те щяха да продължат да го безпокоят – о, те щяха да го правят, демонстрирайки много голямо уважение към него, но щяха да продължат.

Затова той неутрализира съответната работна вериги и ги заключи надлежно. Този път не забрави да включи смразяващия сигнал, за да не посмее никой да влезе в негово отсъствие.

Траск се закашля и малко се изплаши от враждебния, буреносен поглед на учения.

– За голямо мое съжаление ние досега нямахме възможност да се запознаем, Велики майсторе – започна той.

– Аз ви изпратих своя рапорт – каза Майерхоф хладно.

Траск се чудеше какво ли има зад тези пронизителни, вбесени очи. Трудно му бе да си представи Майерхоф с неговото деликатно лице, тъмна права коса и напрегнат вид заедно с упорството, което излъчваше, да разказва смехории.

– Рапортите не са социални контакти. Аз... Дадох ми да разбере, че имате изключителен фонд от анекдоти.

– Аз съм шегаджия, сър. Това е изразът, който хората използват. Шегаджия.

– Но никой не го е използвал спрямо мене. Велики майсторе. Казват...

– Да вървят по дяволите! Не ме е грижа какво говорят. Слушайте, Траск, искате ли да чуете един виц? – той се надвеси над бюрото, присвил очи.

– На всяка цена. Непременно – отговори Траск, като се насилваше да изглежда възторжен.

– Чудесно. Слушайте вица. Госпожа Джоунс се загледала внимателно в картончето, което изскочило от кантара, след като мъжът й пунал в него една монета. „Джордж – каза му тя, – тук пише, че ти си галантен, интелигентен, предвидлив, усърден, трудолюбив и привлекателен за жените.“ После тя обърнала картончето и добавила: „Но те също така получават и твоите наднормени килограми.“

Траск се разсмя. Почти невъзможно бе да се удържи. Макар че кулинационната точка можеше да се предвиди, изненадващата способност

на Майерхоф да предаде презрителното пренебрежение в гласа на жената и умението, с което проконтролира чертите на лицето си, за да ги нагоди към тона ѝ, предизвикаха у политика необуздан смях.

– Какво смешно има? – запита рязко Майерхоф.

– Извинете ме – изстина изведнъж Траск.

– Какво е смешното питам? Защо се смеете?

– Ами, последното изречение – поде Траск, старайки се да каже нещо умно – представи казаното преди в нова светлина. Неочакваният...

– Работата е там, че веднъж бях свидетел на това как една жена унижаваше съпруга си, в семейство, което до такава степен е разбито, че според нея мъжът ѝ няма никакви достойнства. А вие се смеете на това. Ако бяхте на мястото на съпруга, щеше ли да ви е смешно?

Майерхоф замълча за момент умислен и продължи:

– Послушайте още един, Траск: Абнер седи край смъртното легло на своята съпруга, плаче неудържимо, а през това време жена му събира последни сили, надига се на един лакът и прошепва: „Абнер, не мога да се явя пред създателя ни, без да съм признала греховете си.“ „Не сега – едва проговаря покрусеният съпруг. – Не сега, скъпа моя. Легни отново и почивай в мир.“ „Не мога – проплаква тя, – трябва да ти кажа или душата ми никога няма да намери покой. Аз ти изневерих, Абнер. В тази, в нашата къща преди по-малко от един месец...“ „Мълчи, скъпа. Аз зная всичко. Иначе защо щях да те отровя?“

Траск се опита с все сили да остане невъзмутим, но не успя напълно. Потисна само донякъде хихикането си.

– Значи и това е смешно – забеляза Майерхоф. – Изневяра. Убийство. Всичко е забавно.

– Е, има доста изписани книги с изследвания на хумора – каза Траск.

– Напълно вярно е – съгласи се Великият майстор. – И аз съм чел доста от тях. Нещо повече, прочел съм повечето от тях на Мултивак. Все пак хората, които пишат книги, правят единствено предположения. Някои от тях твърдят, че се смеем, защото изпитваме превъзходство над осмиваните. Според други се смеем, защото изведнъж осъзнаваме колко нелепо е всичко или защото така се отърсваме лесно от напрежението или от неочаквания обрат в случките. Има ли една единствена ясна причина? Различните хора се смеят на различни шеги. Нито една от тях не е универсална. За някои хора вицовете изобщо не са смешни. Но все пак човекът е единственото животно, което има чувство за хумор,

единственото животно, което се смее.

– Разбирам. Вие се опитвате да анализирате хумора – реши внезапно Траск. – Затова пращате серии от вицове към Мултивак.

– Кой ви каза, че го правя?... Няма значение, Уислър е бил. Сега се сетих. Той ме изненада точно в такъв момент. И какво от това?

– Съвсем нищо.

– Не оспорвате правото ми да попълвам генералния фонд от знания на Мултивак според собственото ми желание или да му задавам каквито си искам въпроси?

– Не, съвсем не – побърза да го увери Траск. – Всъщност аз не се съмнявам, че така разкривате възможности за нов анализ от огромен интерес за психолозите.

– Може би. Но в същото време има нещо, което ме тормози и то е по-важно от някакви обобщаващи анализи за хумора. Имам един специфичен въпрос към Мултивак. Или по-скоро два.

– О? Какви са те? – Траск се питаше дали Великият майстор ще му отговори. Нямаше никакъв начин да го принуди, ако той не пожелаеше да му каже.

Но Майерхоф бе решил да го направи:

– Първият ми въпрос е: „Откъде се взимат всичките тези вицове?“

– Какво?

– Кой ги измисля? Слушайте! Преди около месец цяла речер ръсих вицовете. Както винаги, разказах повечето от тях и както винаги глупаците се смяха. Може би те наистина намираха вицовете за смешни и може би те почти успяваха да разсмеят и мене. Както и да е, едно същество си позволи своеволието да ме перне по гърба и да каже: „Майерхоф, ти знаеш повече вицове от кои да са десет човека, които аз познавам.“

Сигурен съм, че е прав, но това ме кара да се замисля. Не зная колко стотици, а може би по-скоро хиляди вицове съм разказал в едно или друго време от живота си, но факт е, че не съм измислял нито един от тях. Нито един. Само ги повтарях. Моят единствен принос бе да ги разказвам. В началото ги слушах, четях ги. Никога не съм срещал човек, който някога да е измислял вицове. Източниците, от които черпех, също не бяха техни създатели. Винаги се получаваше така: „Чух една хубава смехория онзиден“ и „Да си чувал нещо смешно напоследък?“

Всичките вицове са стари! Ето защо те са за твърде остарял бит. Все още се занимават с морската болест, например, когато в наше време от нея всеки може лесно да се предпази и да не я усети. Разказват за кантари, които пускат късметчета, спомняте си вица, а такива кантари сега

могат да се намерят само в антикварните магазини. Ами тогава кой ги измисля вицовете?

– Това ли се опитвате да разберете? – запита Траск, на върха на езика му бе да добави: „Господи, кой го е грижа?“, но потисна внезапния си порив. Въпросите на един Велик майстор винаги са смислени.

– Естествено, че това се опитвам да узная. Помислете си. Вицовете не току-така са стари. Те задължително трябва да са стари, за да се харесат. Съществен елемент е вицът да не е оригинален. Има един вид хумор, който е или може да бъде оригинален, това е каламбурът. Чувал съм каламбури, които явно са създадени спонтанно. Аз самият съм правил такъв хумор. Но никой не се смее на тези шеги. Хората дори и не допускат, че им е казано нещо смешно. В такъв момент те измърморват нещо. Колкото по-сполучлив е каламбурът, толкова по-гневно е мърморенето. Автентичният хумор не предизвиква смях. Защо?

– За себе си съм сигурен, че не знам.

– Ами тогава хайде да разберем. След като подадох на Мултивак цялата, уместна според мене, информация за хумора, аз започнах да му подавам избрани вицове.

– Избрани по какъв принцип? – Траск усети, че го обзема любопитство.

– Не зная. Те ми се сториха точно необходимите за експеримента. Аз съм Велик майстор, както знаете.

– О, съгласен. Съгласен съм.

– След като съм разказал тези вицове и съм подал информация за философията на хумора, моето първо искане от Мултивак ще е да проследи произхода на вицовете, ако може да го направи. Щом Уислър е замесен в тази работа и е сметнал за необходимо да ви докладва, възложете му да се заеме с анализа вдругиден. Мисля, че си отвори доста работа.

– Непременно. Мога ли и аз да участвам?

Майерхоф сви безразлично рамене. Присъствието на Траск за него явно не бе от значение.

Майерхоф бе избрал последния виц от серията особено прецизно. Какво изискваше тази прецизност той не можеше да каже, но прехвърли в мозъка си една дузина възможни вицове, отново и отново ги подложи един по един на проверка за някакво неопределимо от самия него качество.

– Пещерният човек Уг видял половинката си да тича към него обляна в сълзи, с раздърпана пола от леопардова кожа. „Уг – проплакала тя обезумяла, – направи нещо бързо. Един саблезъб тигър връхлетя в пещерата на майка ми. Направи нещо!“ Уг изгруктял, заел се отново със своя добре оглозган биволски кокал и казал: „Защо да правя каквото и да било? На кой му пука какво ще се случи с някакъв саблезъб тигър?“

Едва след това Майерхоф зададе своите два въпроса и се облегна със затворени очи. Той бе съсипан.

– Аз не виждам абсолютно нищо нередно – каза Траск на Уислър. – Той ми разказа с готовност какво прави, стори ми се странно, но напълно законно.

– Разказал е какво уж прави – Уислър не повярва.

– И така да е, аз не мога да спра работата на един Велик майстор само заради възгледите му. Изглежда ми чудак, но в края на краищата от Великите майстори се очаква да бъдат чудати. Не смятам, че е луд.

– Дори когато използва Мултивак, за да намери източника на вицове? – измърмори недоволен старшият психоаналитик. – Това не било налудничаво?

– Как можем ние с тебе да го твърдим? – подразни се Траск. – Науката напредна до такава степен, че единствените останали смислени въпроси са абсурдните въпроси. Благоразумните бяха измислени, зададени и получиха отговорите си много отдавна.

– Но от този няма смисъл. Аз се тревожа.

– Може и да си прав, но сега нямаме избор, Уислър. Ще се видим с Майерхоф и ти имаш възможност да направиш необходимите анализи на отговорите на Мултивак, ако изобщо има такива. Що се отнася до мене, единствената ми работа е да следвам бюрократичните изисквания. Господи, та аз дори не зная какво е длъжен да прави един старши психоаналитик, освен да анализира, а това не ми помага по никакъв начин.

– Много просто е. Великият майстор, в случая Майерхоф, задава въпроси и Мултивак автоматично ги формулира във величини и операции. Големият обем на Мултивак се дължи на машините, които преобразуват думите в символи. После Мултивак отговаря във величини и операции, но не трансформира отговорите в думи с изключение на най-лесните и рутинни случаи. Ако той бе моделиран, за да разрешава генералния ретранслационен проблем, неговите мощности трябваше да се поне четири пъти по-големи.

– Разбирам. Значи твоята работа е да трансформираш тези символи в думи?

– И моята, и работата на останалите психоаналитици. Ние използваме по-малки, специално моделирани компютри, когато е необходимо – усмихна се Уислър горчиво. – Като Делфийският оракул в древна Гърция, Мултивак дава двусмислени, неясни отговори. Само че ние си имаме преводачи.

Двамата пристигнаха в работната зала. Майерхоф ги очакваше.

– Коя верига използвате. Велики майсторе? – запита Уислър живо.

Майерхоф му каза и психоаналитикът пристъпи към работа.

Траск се опитваше да следи какво става, но от нищо не разбираше. Правителственият служител наблюдаваше с безкрайно учудване как марката навива ролката с точки. Великият майстор Майерхоф стоеше безучастен настрана, докато Уислър наблюдаваше появата на ролката. Психоаналитикът бе със слушалки и микрофон и от време на време изричаше инструкциите си, които напътстваха асистентите му в разни, доста отдалечени места чрез електронни преобразуватели в други компютри.

Понякога Уислър се заслушваше, след което набираше комбинации на сложния кийборд, по който според Траск бяха изписани неясни математически символи, но те, разбира се, съвсем не бяха случайни.

Така премина почти един час.

Лицето на Уислър ставаше все по-мрачно. В един миг той изведнъж погледна двамата и каза:

– Това е неверо... – после отново се зае с работата си. Най-накрая психоаналитикът събщи с дрезгав глас:

– Мога да ви дам все още неофициалния отговор – очите му бяха зачервени. – За официалния отговор ще трябва да изчакаме пълните анализи. Искате ли неофициалната версия?

– Давай – каза Майерхоф.

Траск кимна в знак на съгласие.

Уислър отправи гузен поглед към Великия майстор:

– Каквото повикало... – след това продължи сърдито: – Мултивак казва, че произходът е извънземен.

– Какво казваш? – Траск искаше да чуе още веднъж.

– Не ме ли чувате? Вицовете, на които се смеем, не са измислени от никое човешко същество. Мултивак анализира всичките данни и

единственият отговор на така подадената му информация е, че някакъв извънземен интелект е съчинил шегите, всичките, той ги е поместил в избрани човешки мозъци в избрано време и място по такъв начин, че нито един човек няма усещането да ги е измислял. Всички следващи шегии са незначителни вариации и адаптации на тези основните, автентичните.

– Всички комедийни писатели – прекъсна го Майерхоф, пламнал от тържеството, което може да изпита само Велик майстор, задал отново добър въпрос – работят, като нагаждат старите шегии към нови цели. Това е добре известен факт. Отговорът е достоверен.

– Но защо? – запита Траск. – Защо да правят вицове?

– Мултивак казва – продължи Уислър, – че единствената приемлива причина е изучаването на човешката психология. Ние изучаваме психологията на мишките, като ги караме да разплитат загадки. Мишките не знаят защо и не биха могли да знаят дори да осъзнаваха какво става, а те това не го умеят. Тези извънземни разумни същества изследват човешката психология чрез наблюдения на индивидуалните ни реакции на избрани по някакъв признак вицове. Всеки човек реагира различно... Вероятно тези извънземни същества за нас са онова, което ние сме за мишките – Уислър го побиха тръпки от такава вероятност.

– Великият майстор казва, че човекът е единственото животно с чувство за хумор – каза Траск с ококорени очи. – Тогава ще се окаже, че чувството за хумор ни е присадено отвън.

– А за вероятните шегии, създадени тук, ние сме безчувствени – добави Майерхоф възбуден.

– Хайде сега, за бога, да не би някой от вас да вярва на такива измишльотини? – избълва Траск, обзет от внезапна душевна.

– Мултивак казва така – изгледа го хладно старши психоаналитикът. – Засега може да се каже само това. Той посочи истинските шегаджии на Вселената и ако ние искаме да знаем повече, изследванията по темата трябва да продължат – накрая той добави съвсем тихо: – Ако някой се осмели да ги продължи.

– Аз зададох два въпроса, както знаете – обади се в този миг Великият майстор. – Засега има отговор само на първия. Мисля, че Мултивак има достатъчно данни, за да отговори и на другия.

Уислър сви рамене, изглеждаше доста съкрушен:

– Щом като Великият майстор мисли така, аз ще направя заявка и за другия въпрос. Какъв е той?

– Аз запитах следното: „Какво ще бъде въздействието върху

човешкия род от откритието на отговора на моя първи въпрос?“.

– Защо го попитайте това? – поиска да разбере Траск.

– Единствено заради усещането ми, че той трябва да бъде зададен.

– Лудост. Всичко това е лудост – Траск извърна глава, усетил, че сега самият той бе заел мястото на Уислър и надаваше вик за някакво безумие.

В следващия миг правителственият служител затвори очи безпомощен. Той можеше да нарича безумие всичко, каквото си пожелае, но нито един човек на петдесет години досега не бе поставял под съмнение съвместната работа на един Велик майстор и Мултивак, без да разбере в крайна сметка, че съмненията му са били напразни.

Уислър работеше стиснал зъби, без да издава нито звук. Подаваше команди на Мултивак и неговите помощни съоръжения да покажат отново уменията си. Измина още един час, след който старши психоаналитикът се засмя с дрезгав глас:

– Какъв кошмар!

– Какъв е отговорът? – запита Майерхоф. – Искам да чувам отговорите на Мултивак, не вашите забележки.

– Добре. Ето ви ги. Мултивак твърди, че ако някога дори и един човек разкрие истината за този метод на психологичен анализ на човешкия разум, той, методът, ще стане безрезултатен като обективна техника за извънземните сили.

– Искаш да кажеш, че до човечеството няма вече да бъдат изпращани никакви вицове? – запита Траск с отпаднал глас. – Какво имаш предвид?

– Никакви вицове – каза Уислър – сега! Мултивак казва сега! Експериментът е завършен. Ще трябва да бъде внедрена нова техника.

Тримата се поглеждаха изпитателно известно време. Минаха няколко минути.

– Мултивак е прав – каза тихо Майерхоф.

– Зная – отговори Уислър, останал без сили. Дори Траск се съгласи шепнешком:

– Да, така трябва да е.

Майерхоф беше онзи, който доказва правотата на машината. Майерхоф, съвършеният шегаджия.

– Край на всичко, да знаете, всичко свърши. От пет минути се опитвам да си спомня някакъв виц, но не мога. Нито един не ми идва наум! И ако сега прочета някой, няма да ми е смешно. Знам го.

– Чувството ни за хумор го няма вече – каза Траск печално.

– Нито един човек вече няма да се разсмее.

Тримата останаха неподвижни, гледаха се втренчено, чувствайки, че светът се смали до размерите на експериментална клетка за плъхове – лабиринтът вече го нямаше, а трябваше да има нещо, нещо, което да го замени.

КРАЙ

© 1956 Айзък Азимов

Isaac Asimov
Jokester, 1956

Източник: <http://sfbg.us>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1691>]